

ÚJ TÍPUSÚ NEMZETKÖZI KONFLIKTUSOK

Louise Arbour a nemzetközi konfliktusokról és az ENSZ kihívásairól

PONGOR MAGDOLNA*

Kivonat

A mai legsúlyosabb, legnagyobb áldozatot követelő konfliktusok szinte észrevétlenül zajlanak. Az 1994-es ruandai mészárlásokban 800 ezer civil esett áldozatul az etnikai tisztogatásnak.¹ A jugoszláv háború (1992-1995.) kb. 200 ezer áldozattal járt.² A Kongói Demokratikus Köztársaságban 1997-2003 között kb. 3,3-4,7 millió ember vesztette életét a harcok következtében.

A nemzetközi közösség tehetetlennek látszik az ilyen és hasonló jelenségekkel szemben – miért?

Hogyan alakultak át a nemzetközi fegyveres konfliktusok a XXI. századra? Miért kezelhetők nehezebben a krízisek, és mi okozza sokszor az ENSZ tehetetlenségét?

Kulcsszavak: nemzetközi konfliktusok, ENSZ Emberi Jogi Bíróság, Nemzetközi Büntetőbíróság, International Crisis Group, Ruanda, Kongói DK, Sri Lanka.

*

Louise Arbour,³ az International Crisis Group elnöke és vezérigazgatója 2012. november 21-i előadásán az újszerű nemzetközi konfliktusokról és az ENSZ kihívásairól beszélt a párizsi Sciences Po-n.

Bevezetés

Az új típusú konfliktusokban nem állami szereplők erőszakot alkalmaznak magáncéljaik elérésére; etnikumok versengenek az élettérért és a nyersanyagokért; a civil lakosság bevonódik és elszenvedője a tömeges erőszaknak; és nem lehet élesen elkülöníteni sem a szembenálló feleket, sem a civil és katonai szereplőket.

A jogállamiság létrehozása és fenntartása érdekében kulcsfontosságú, hogy az emberi jogi jogsértések és a háborús bűnök nyilvánosságra kerüljenek, és tárgyalhatóak legyenek a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt. Az ENSZ tehát a XXI. század elején, alapításának 67. évfordulóján jelentős kihívásoknak néz elébe, mely intézményi reformot tesz szükségessé.

Az új típusú konfliktusok

Manapság a konfliktusok mind számban, mind intenzitásban csökkenőben vannak a világháborúkhöz és a hidegháborúhoz képest.⁴ Kevesebb a belső fegyveres konfliktus a kifejezés klasszikus, hagyományos

* A szerző a *Southeast-Europe Research Institute* fiatal kutatója.

¹ Leitenberg, Milton. *Deaths in Wars and Conflicts in the 20th Century*. Cornell University: 2006.

Link: <http://www.cissm.umd.edu/papers/files/deathswarsconflictsjune52006.pdf>

² Ibid.

³ A kanadai születésű jogász főügyészként részt vett a volt jugoszláv és ruandai nemzetközi büntetőbíróság munkájában. 1999 és 2004 között a kanadai legfelsőbb bíróság tagja, ezt követően az ENSZ Emberi Jogi Főmegbízottja, majd 2009-től az International Crisis Group (Nemzetközi Kríziscsoport) vezetője. Ez a csoport földrajzi-geopolitikai szakértők segítségével elemzi a kialakulóban lévő, vagy már előrehaladott konfliktusokat, mellyel az ENSZ döntéshozó szerveit, regionális szervezetek munkáját és magukat az érintet országokat segíti a konfliktus megelőzésében, kezelésében és megoldásában. Jelentései a CrisisWatch kiadványban előrejelzik a lehetséges válsághelyzeteket, és egy-egy problémára hívják fel a nemzetközi figyelmet.

⁴ Ld. 1. sz. melléklet.

értelmében. Az áldozatok számának ellenére Arbour, a Crisis Group elnökeként, úgy látja, hogy nőtt a képesség a válságok befejezésére és kezelésére; tüzszünetek tárgyalására. Az előrejelzés és megelőzés azonban még nem mondható hasonlóan sikeresnek.

A konfliktusok újszerűsége abban rejlik, hogy egyre inkább az erőszak olyan formái vannak jelen, melyek nem is szerepelnek a nemzetközi napirenden - például a mexikói drogháború. A tét pedig egyre kevésbé az erőforrások birtoklása, inkább stratégiai, vallási jellegű a Közel-Keleten, etnikai jellegű Afrikában, vagy a politikai-katonai hatalomért folyik a belső harc.

Új jelenség a hadviselés természetének megváltozása. A civil lakosságot egyre inkább, aránytalanul súlyosan érintik a konfliktusok. Ez részben az új technológiának köszönhető: például a drónok alkalmazásával lehetőség nyílik az állam saját haderejének védelmére, mely a katonák biztonságát növeli, azonban ezzel együtt csökkenti a támadás kockázatát, így jobban kiszolgáltatja a helyi lakosságot a hadműveleteknek.

Emellett a hadviselő fél fogalma változáson megy keresztül, és egyre inkább kibővül. Létezik ugyan egy, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága által kiadott útmutató⁵, mely meghatározza a harcos/hadviselő fél fogalmát, azonban sokszor fegyverhez jutnak támogatók és szimpatizánsok, mint ahogy azt a Sri Lanka-i polgárháború megmutatta. Itt a harcba a Tamil Eelam Felszabadító Tigrisein (LTTE) kívül bekapcsolódtak más azonos érdekű csoportok is.

A harctéren már nincs megkülönböztetés katonai és civil szereplők között, így aszimmetrikus hadviselés alakul ki. Éppen ezért szükséges, hogy az ENSZ békefenntartó misszióinak van a civilek védelmére irányuló aspektusa - például Líbiában a nemzetközi beavatkozás fő célja pontosan a civilek védelme volt. Azonban egy katonai akció ilyen módon való igazolása mindig is problematikus marad. A harcok ilyen módon való eszkalálódására példa a mexikói drogháború, amikor a kormány a hadsereget bevonva súlyosbította a konfliktust és még több áldozattal járt.

Az ENSZ kihívásai

Az ENSZ, mely 1945-ös megalapítása óta változatlan intézményrendszerrel működik, egyre nehezebben felel meg az új kihívásoknak. A Biztonsági Tanács öt állandó tagja sem változott, ráadásul a nagyhatalmak geopolitikai érdekei ellenkezőek lehetnek – ebben az esetben a döntés egy esetleges beavatkozásról lehetetlenné válik – mint azt Szíria példája mutatja. Ugyanakkor például Oroszország és Kína azt kifogásolta az „arab tavasz” kapcsán, hogy egy olyan ügy érdekében mozgósították őket, melyről később kiderült, nem más, mint egy politikai váltás elősegítése.

Sokszor, amikor egy-egy eszkalálódó konfliktus erőszakossá válik, az ENSZ-nek való engedelmesség egyenlő az adott állam számára a politikai öngyilkossággal (lásd Szíria). Ekkor az ország vezetése megtagadja a határozat teljesítését, és mindennemű tárgyalás vagy közvetítés sikertelenné válik.

Az Egyesült Nemzetek megerősítése és a konszenzus érdekében Kofi Annan volt ENSZ-főtitkár már javasolt változtatásokat az ENSZ BT összetételét illetően; Nicolas Sarkozy volt francia köztársasági elnök is tett erőfeszítéseket például Németország felvételéért az állandó tagok közé. Ugyanakkor egy lehetséges intézményi reformnál szükséges lenne figyelembe venni az új feltörekvő nagyhatalmak, mint India, Brazília, Dél-Afrikai Köztársaság, érdekeit is.

Az Emberi Jogi Tanács szintén legitimitációs problémákkal küzd, ugyanis több tagállama maga sem védi kellő mértékben az emberi jogokat; így a fórum csupán formális tárgyalások helyszínévé válik ahelyett, hogy ott érdemi munka folyna.

Nehézséget okoz a nemzetközi büntetőbíráskodásban, hogy sokan nem értik, vagy félreértelmezik a jogállamiság fogalmát. A legutóbbi ENSZ Közgyűlésen napirendre került ez a fogalom, azonban a legtöbb képviselő az UNDP-ben (United Nations Development Programme / ENSZ Fejlesztési Programja) látta a megoldásról. Sokszor a jogállamiság fogalma, mint a bűnüldözés enyhébb szinonimája használatos a tárgyalóterekben és börtönökben. Ehelyett ennek egy alapvető emberi jognak kellene lennie, egyenlő védelemmel és előnyökkel mindenki számára. Lacordaire⁶-t idézve: „Erős és gyenge, gazdag és szegény, mester és inasa között a szabadság az, ami elnyom, és a törvény az, amely felszabadít.”⁷

A kongói missziót értékelve Arbour megállapította, hogy Ruanda és Uganda az ENSZ erőfeszítései ellen dolgoztak, így a biztonsági és technikai támogatás sikertelenné bizonyult; a kongói hadsereg fizetés nélkül

⁵ Melzer, Nils (jogi tanácsadó, ICRC). "Interpretative Guidance on the notion of direct participation in hostilities under International Humanitarian Law". Genf, 2009. Link: <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>

⁶ XIX. századi francia pap, később domonkos-rendi szerzetes, az Académie Française későbbi tagja.

⁷ "Entre le fort et le faible, entre le riche et le pauvre, entre le maître et le serviteur, c'est la liberté qui opprime et la loi qui affranchit."

maradt és nem kontrollálható, a választások nem voltak tiszták. 2012. november 20-án a fegyveres M23 „felkelő” harccsoport, egyes feltételezések szerint ruandai támogatással, különösebb ellenállás nélkül bevette Gomát, az észak-kivui régió központját, amely Ruanda és Kongói Demokratikus Köztársaság határán helyezkedik el. A városban székelő ENSZ-békefenntartók mandátum hiányában tehetetlenül nézték a felkelők előrenyomulását. Az 1999-ben indított ENSZ-misszióknak (MONUC)⁸ több mint tíz év alatt sem sikerült stabil helyzetet teremtenie a régióban.

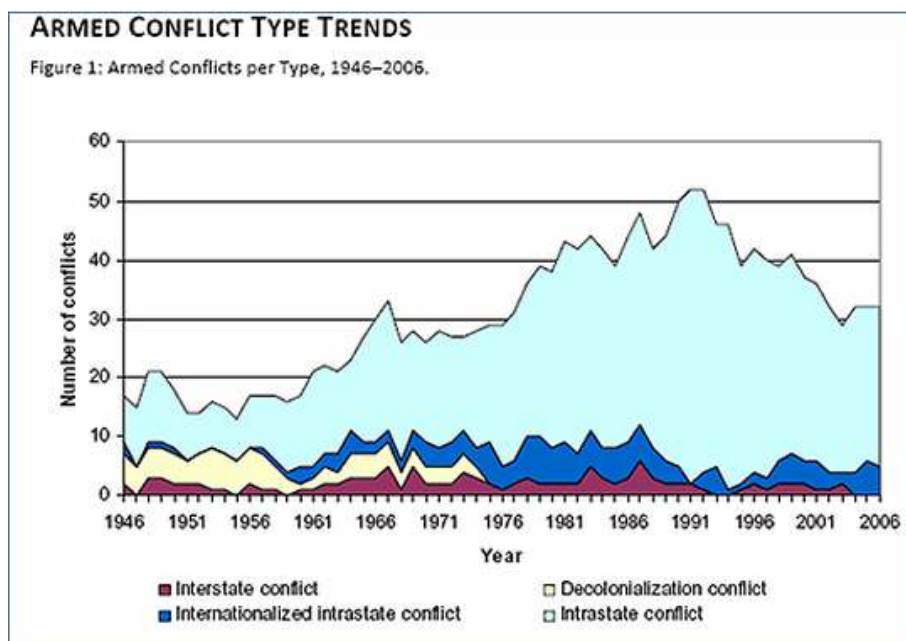
Az emberi jogok érvényesülése a békefenntartó missziókban szintén problematikus, ugyanis nincsen protokoll arra nézve, hogy a jogsértésekről kinek jelentsenek a megfigyelők. Ideális esetben kettős jelentés valósul meg: az emberi jogi főmegbízottnak és a békefenntartó hadművelet vezetőjének. Ezen kívül az információkat rendszeresen nyilvánosságra hozzák; azonban vannak olyan esetek, amikor ez egyáltalán nem valósulhat meg: – ez történt például Afganisztánban 2004 és 2008 között. A 2010-ben nyilvánosságra hozott kongói ENSZ-jelentés, amely tíz év emberi jogi jogsértéseit tárja fel, melyekben mind a kormánynak, mind a „felkelő” alakulatoknak része volt. A vérontásban nagy szerepet játszó Ruanda, amely jelenleg az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagja, a mai napig nem elszámoltatható, és tagadja szerepét a jelentésben megfogalmazott bűncselekmények és háborús bűnök elkövetésében.

Zárszó

Úgy látszik, az európai típusú nemzetállami keret nem mindig megfelelő megoldás a békés együttélés elősegítésére most, amikor a gyarmatosítás korából visszamaradt logika, amely népcsoportokat uszít egymásnak, igazán megmutatkozik. A nemzetközi szervezeteknek tehát szembe kell nézniük az újfajta, államon belüli, államokat átívelő, ám nem nemzetek, hanem etnikai csoportok, felekezetek, társadalmi rétegek között feszülő ellentétekkel. Olyan béketeremtő struktúrát kell megalkotniuk, melyek segítségével nem csak egy-egy krízis oldható meg, hanem amely biztosítja az egész régió stabilitását a helyi erők érdekeinek figyelembe vételével.

Mellékletek

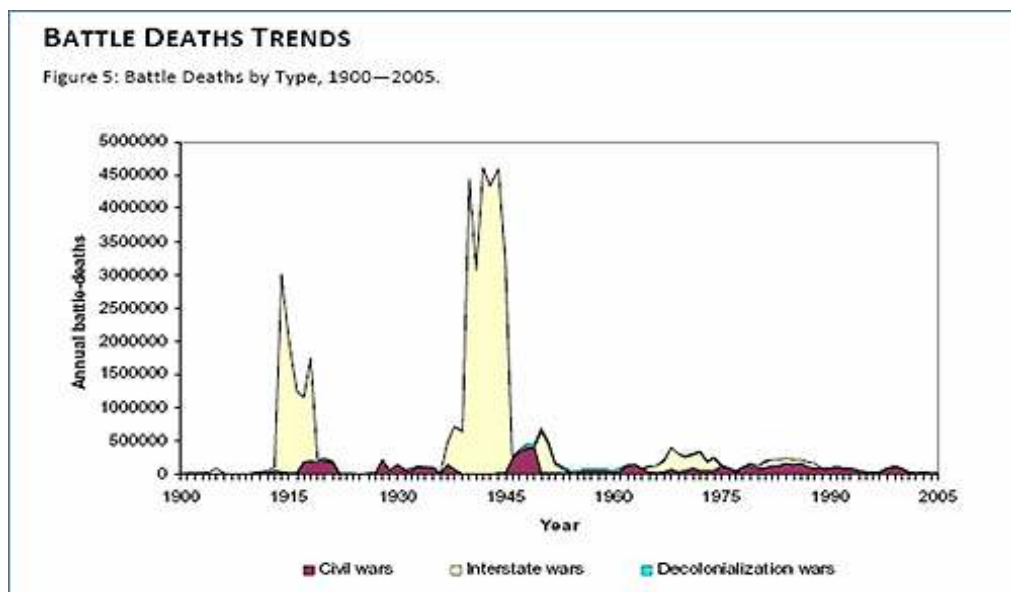
1. sz. melléklet: *A fegyveres konfliktusok típusainak alakulása 1946-2004. között.*

Forrás : Centre for the study of civil war, International Peace Research Institute, Oslo (PRIO). Link: <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/campaigns/refleks/innsjell/engasjement/prio.html?id=492941>

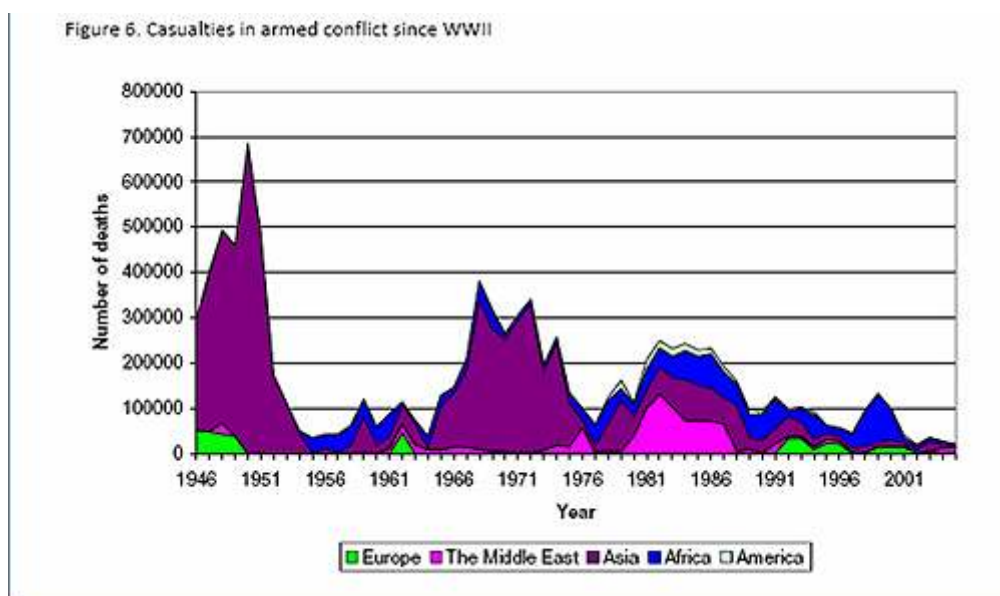
⁸ United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo (Az ENSZ Kongói Demokratikus köztársasági missziója). 2010. július 1-e után a hadművelet neve *United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo* (MONUSCO, Az ENSZ Kongói Demokratikus köztársasági Stabilizációs Missziója).

2. sz. melléklet: Harctéri halálos áldozatok alakulása 1900-2006 között. (fő)

Forrás: Centre for the study of civil war, International Peace Research Institute, Oslo (PRIO).

3. sz. melléklet: Fegyveres konfliktus okozta halálos áldozatok a második világháború óta régióként (fő).

Forrás: Centre for the study of civil war, International Peace Research Institute, Oslo (PRIO).

*

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. Az írást a következőképpen idézze:

Pongor Magdolna: Új típusú nemzetközi konfliktusok. *Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, (2013 ősz) 4 o.